

Hangon museon liput

Hangon museolla oli Linnoitusmuseossa 1996 näyttely museon kokoelmien lipuista sekä merkeistä ja mitaleista. Näyttelyn nimi oli ”Kuin taivas ja hanki Suomen on värisi puhtaat”. Seuraavassa kooste näyttelyn lipuista.

Kauppalippu ja postilippu

Venäjän kansallislippu 1799-1858 ja kauppalippu 1799-1917. Kansallislippu myös nykyään. Lipun mittoja ja mittasuhteita ei ollut määritelty, joten lippuja oli sekä pitkiä että leveitä. Musta, keltainen ja valkoinen olivat Venäjän värit ja niitä käytettiin kansallislipussa 1858-1914.

Krimin sodan jälkeen haluttiin saada erillinen kauppalippu, koska Venäjän lippua pidettiin rasituksena suomalaiselle merenkululle. Vuonna 1863 lehdistössä alettiin keskustella omasta kauppalipusta. Aleksanteri II kävi Helsingissä samana vuonna. Porvaristo anoi silloin pääsyä valtiokansleri, ruhtinas Aleksanteri Gortscharoffin luokse keskustellakseen Suomen kauppalipusta, mutta vastaus oli kielteinen.

S/s Expressin lippu - Suomen suuriruhtinaskunnan postilippu, jota käytettiin vuosina 1878-1894. Vuonna 1890 Suomen postilaitos määrättiin Venäjän sisäministeriön alaiseksi. Suomen keisarillinen senaatti julkaisi 1893 kirjoituksen, jossa yksityiskohtaisesti määrättiin ne tunnuksat, joita postilippua käyttävät suomalaiset kauppalaivat saivat käyttää. Niiden sallittiin käyttää valkoista lippua, jonka yläkulmassa oli kauppalippu ja alaosassa keskellä keltainen torvi.

Postilippu, jota käytti Suomen ensimmäinen talvilaiva s/s Express. Alus liikennöi Hangon ja Tukholman välillä. Valokuva Ilkka Kantola 1986. Hangon museon kuva-arkisto.

Puna-keltainen vai sini-valkoinen

Oulun kaupunginlääkäri Fredrik Nylander aloitti lippukeskustelun 1862. Hän ehdotti puna-valkoista lippua kauppalipuksi ja punaista leijonalippua valtiolipuksi.

Kesällä 1862 iloinen seurue, johon kuului mm. Zacharias Topelius, osallistui Marstrandissa Ruotsissa purjehduskilpailuihin. Kilpaveneeseen tehtiin lippu kahdesta kaistasta. Yläosa oli valkoinen ja alaosa sininen ja siinä oli Suomen vaakuna ja mahdollisesti Suomen suuriruhtinaskunnan kruunu yläkulmassa. Runebergin ja Topeliuksen piireissä keskusteltiin lippukysymyksestä ja heidän ehdotuksensa 1863 oli sini-valkoinen lippu. Helsingfors dagblad ehdotti lippua, jossa punaisella pohjalla oli keltainen, sinireunainen risti.

Lippukeskustelussa päädyttiin lopulta kahteen vaihtoehtoon, puna-keltaiseen ja sini-valkoiseen. Kiisteltiin siitä, mitkä olivat Suomen värit ja keskustelua käytiin vuosisadan loppuun saakka. Huomiota ei kiinnitetty juuri lainkaan värien sijoittumiseen lipussa eikä mahdollisiin symboleihin.

Huvilaliput ja leijonalippu

Ruotsin vallan aikana leijonalippu oli Suomen standaari ja Suomen ratsuväen viiri. Suomen värit, keltainen ja punainen, olivat peräisin vaakunakilvestä, jossa punaisella pohjalla oli keltainen leijona. Lipussa oli keltainen yläosa ja punainen alaosa ja keltainen risti punaisella pohjalla.

Leijonalippu oli kehittymässä Suomen suuriruhtinaskunnan yleisesti hyväksytyksi lipuksi. Pohjaväri oli joskus myös valkoinen ja sitä käytettiin mm. Runebergin patsaan paljastamisen yhteydessä 1885.

Poliittisen sävyn keskustelut Suomen lipun väreistä saivat vuoden 1895 tienoilla, 30 vuotta lippukeskustelun alkamisen jälkeen. Svekomaanit kannattivat puna-keltaista ja fennomaanit sini-valkoista lippua. Sini-valkoista pidettiin vapaan kansan tunnuksena. Jakaantuminen puna-keltaisen ja sini-valkoisen kannattajiin ei noudattanut kielirajoja, vaan molempien kannattajia oli molemmissa kieliryhmissä.

Vilkas lippukeskustelu loppui, kun keisari joulukuussa 1896 antoi manifestin, jonka mukaan kaikissa julkisissa tilaisuuksissa saatiin käyttää ainoastaan Venäjän valko-sini-punaista lippua. Leijonalipusta ja sini-valkoisesta Marstrandin lipusta tuli nyt vastarintaliikkeen symboleita. Yksityiset liputtivat oman mielensä mukaan.

Vuonna 1899 Bobrikov ilmoitti Suomen senaatille, että suuriruhtinaskunnan postimerkit, joissa oli Suomen vaakuna ja leijona, poistettiin käytöstä. Postia kiellettiin vastaanottamasta tällaisia lähetyksiä. Leijonalippuakaan ei nyt saatu käyttää. Kun Eugen Schauman ampui Bobrikovin 1904, kohosivat salkoihin leijonaliput. Puna-keltaraidalliset liput ovat peräisin ensimmäisen sortokauden ajoilta. Bobrikovin murhan jälkeen raitalipun ylempään sisäkulmaan ilmestyi Suomen leijona.

Leijonalippua käytettiin seuraavan kerran suurlakon yhteydessä 1905. Siitä tuli vapauden symboli. J.V. Snellmanin syntymäpäivänä 12.5.1906 saloissa liehuivat sekä sini-valkoiset että puna-keltaiset liput. 1910-luvulla käytettiin myös puna-keltaisia ristilippuja.

Ensimmäinen maailmansota puhkesi 31.7.1914 ja tästä päivästä lähtien hyväksyttiin ainoastaan Venäjän lippu. Nikolai II luopui kruunusta 13.3.1917. Vuodesta 1914 lähtien vuoden 1917 maaliskuun vallankumoukseen saakka käytössä oli Romanovien kansallislippu ja Venäjän valko-sini-punainen lippu, mutta Suomessa ne jäivät tuolloin pois käytöstä. Leijonalippu liehui Helsingin raatihuoneen salossa 21. maaliskuuta 1917 ja myös punaisia lippuja käytettiin. Maalla käytettiin niitä lippuja, joita oli saatavissa. Lipputilanne oli järjestäytymätön syksyllä 1917 ja lokakuun vallankumouksen jälkeen 7.11.1917 Suomen viranomaiset alkoivat työskennellä Suomen itsenäistymisen puolesta.

Suomen vaakuna

Suomen vaakunan kuvauksineen vahvisti Aleksanteri I Venäjän asetuskokoelmassa 26.10.1809, eikä sen käyttöä voitu kieltää. Vaakunan kuvaus Venäjän asetuskokoelmaan laadittiin Suecia antiqua et hodiernan pohjalta, joka oli ilmestynyt Tukholmassa 1703. Suuriruhtinaskunnan vaakunan ja maakuntavaakunat oli piirtänyt taiteilija ja historiantutkija Elias Brenner (1647-1717).

Kun leijonalippu yleistyi, todettiin, että Elias Brennerin vaakuna poikkesi huomattavasti Suomen suuriruhtinaskunnan vanhimmasta tunnetusta vaakunasta, joka oli Kustaa Vaasan hautamonumentissa Upsalan tuomiokirkossa. Entinen valtionarkistonhoitaja K.A. Bomansson julkaisi 1886 tutkimuksen, johon Suomen vaakunan piirsi litografi F. Tilgman Bomanssonin ohjeiden mukaan. Bomanssonin vaakuna koristi valtionkalenterin kantta 1889-1890.

Apteekinkyltti. Venäjän kaksoiskotka ja keskellä Suomen vaakuna.

Hangon kaupungin vaakuna, jonka maalasi Anna Korström. Sivuilla veturi ja höyrylaiva Express.

Hankolaisen uimaseuran, Hangö simsällskapin, tunnus, jossa keskellä kaupungin vaakuna.

Suomalainen kerho ja Wiiri

Hangon suomalaisen kerhon lippu vuosilta 1965-1995. Suunnitellut Gustaf von Numers 1964. Lipunnaulaaminen tapahtui Upseerikerholla 4.4.1965. Hangon suomalainen klubi perustettiin 1911 herrakerhoksi ja se perustettiin uudelleen 1933, jolloin nimeksi tuli Hangon Suomalainen Kerho. Sen tehtävänä oli suomalaisen kulttuurin vaaliminen ja illanistujaisten järjestäminen kaupungin suomenkielisille miehille.

Raittiusyhdistys Wiirin standaari. Wiiri perustettiin 1887 ja se oli kaupungin vanhin suomalainen yhdistys. Se toimi raittiin elämäntavan puolesta suomalaisen väestön ja varusmiesten keskuudessa ja järjesti kulttuurikilpailuja nuorisolle. Wiirin toiminta loppui 1970.

Ruotsalaisen vänrikin Ivan Pellijeffin nenäliina, jota on käytetty Suomen lippuna. Nenäliinaan on kirjottu seuraavan sisältöinen teksti: 4.12.1941 klo 7.00 tämä nostettiin salkoon merkiksi Hangon takaisin valtaamisesta.

Nuorisoseura framåtin kulkuelippu. Framåt perustettiin 1900-luvun alussa ja sen toiminta on loppunut. Yhdistyksellä oli mm. oma kansantanssiryhmä ja näytelmien esittäminen kuului myös sen toimintaan.

Neptuniveljeskunnan lippu. Neptuniveljeskunta on ritarikunta, joka perustettiin Tukholmassa 1812. Sen pyrkimyksenä oli avustaa Tukholman merimieshuoneen jäseniä, merimiehiä ja

Tukholman ja sen ympäristön merimiesten leskiä ja lapsia. Ritarikunnassa on kymmenen luokkaa ja sen jäseniksi otettiin kaikkiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvia henkilöitä. Eräs veljeskunnan jäsenistä oli merikapteeni John Tornberg, jolla oli huvila Hangossa. Lipun valmisti Kuninkaallinen hovihankkija Rudolf Österberg. Keskelle on kuvattu merenjumala Neptunuksen atrain.

Neptuniveljeskunnan lippu, joka on kuulunut merikapteeni John Tornbergille Hangosta. Valokuva Ilkka Kantola 1986. Hangon museon kuva-arkisto.

FÅA:n lippu, joka poistettiin käytöstä m/s Hectosilta Hangossa 19.5.1976, jolloin yhtiön uusi lippu tekstillä Effoa otettiin käyttöön. Kapteeni E. Harju lahjoitti vanhan lipun Hangon museolle ja sen ottivat vastaan kaupunginjohtaja Arvi Suvanto, kaupunginhallituksen jäsen Hans E. Österlund ja liikenneasiamies Holger Öhman.

Suomen itsenäistyttyä merenkulkuviranomaiset, joiden vastuulla oli elintarvikkeiden hankkiminen, pyysivät Suomen senaattia ryhtymään toimenpiteisiin kauppalipun hankkimiseksi. 21.12.1917 senaatti keskusteli kauppa- ja merenkululipun ulkonäöstä ja Frey ehdotti lippua, jossa oli punaiset kentät ja keltainen risti, jossa oli kaksi raitaa, sisempi sininen ja ulompi valkoinen. Arthur Castren, J. Castren ja puheenjohtaja Svinhufvud tukivat Freytä. Freyn ehdotus hyväksyttiin senaatin pöytäkirjan mukaan 21.12.1917. Vaasan senaatti määräsi sen Suomen tilapäiseksi kauppalipuksi ja se oli käytössä 27.2.-29.5.1918. Hangon museon lippu oli käytössä yhden päivän suomalaisella laivalla, joka oli eteläamerikkalaisessa satamassa. Seuraavana päivänä laivalle saapui Suomen sinivalkoinen lippu.

Vain muutama kappale lienee jäljellä Suomen v:n 1918 kauppalippuja, mutta Hangon museolla on tämä hieno lippu. Valokuva Ilkka Kantola 1986.

Suomen siniristilippu

6.12.1917 eduskunta hyväksyi itsenäisyysjulistuksen.

4.12.1917 asetettiin lippukomitea, jonka puheenjohtajana oli laivanvarustaja Lars Krogius ja jäsenenä arkkitehti Eliel Saarinen ja professori U.T. Sirelius. Komitean tehtävänä oli mahdollisimman nopeasti aikaansaada valtiolippu ja sotalippu. Ehdotus oli valmis 8.12. Komitea ehdotti ristilippua, jossa punaisella pohjalla oli keltainen risti. Jotta sitä ei sekoitettaisi Tanskan lippuun, komitea ehdotti, että ylhäällä sisäkulmassa olisi yhdeksän ruusua maakuntien symboleina. Merenkulikulippuun, joka samalla olisi laivaston lippu, sopisi paremmin symboliksi leijona kuin ruusut. Merenkulikulippua käyttäisivät myös tulli ja luotsilaitos. Postilipussa, sisemmässä alakentässä, olisi symbolina torvi.

Lippukomitea puolustautui 6.12. Helsingin Sanomissa: Suomen vaakunan värit on määrätty eräässä käsikirjoituksessa jo ajalle 1583-1595. – Päävärit olivat silloin punainen ja keltainen ja kolmantena värinä oli hopea ja sen korvaajana valkoinen. Komitean mielestä myös Suomella tulisi olla ristilippu korostamassa pohjoismaista yhteenkuuluvuutta. Koska keltainen oli heikompi väri, pitäisi sen olla ristin väri ja pohjavärin punainen. Se olisi myös kauppa- ja merenkulikulippu. Valtiolipuksi ehdotettiin punapohjaista leijonalippua.

Senaatti käsitteli ehdotusta 21.12.1917 eikä kannattanut sitä. Myös muita ehdotuksia esitettiin. Leijonalippu määrättiin Suomen valtiolipuksi. Senaatin ehdotus jätettiin eduskunnalle 5.1.1918. 25.1.1918 eduskunnan ulkoasiain valiokunta hyväksyi tilapäisen Suomen lipun, jossa oli kaksi kaistaa, sininen ylhäällä ja valkoinen alhaalla.

Laki Suomen lipusta vahvistettiin 29.5.1918. Lipussa oli laivastonsininen risti valkoisella pohjalla ja valtionlipussa on ristin keskellä Suomen vaakunakilpi.

Yhdistysten liput

1880-luvulta lähtien lippujen käyttö yleistyi laulujuhlien ja maatalousnäyttelyiden kautta. Samaan aikaan käytettiin leijonalippua, Marstrandin lippua ja Venäjän kansallislippua. Viranomaiset eivät antaneet minkäänlaisia menettelyohjeita, eivätkä myöskään puuttuneet asiaan.

Naisten voimisteluyhdistys Hejdi perustettiin Hangossa 1909. Yhdistys hankki oman lipun 1928. Lipusta, joka on Hanko-aiheinen, teki aluksi öljyväriluonnoksen neiti Silverhjelm ja sitä paranteli neiti Palmén Karjaalta ja lopullisen version laati insinööri M. Andelin. Lipun kuvana on vahvajuurisia mäntyjä upeine latvuksineen, meri, lokki ja teksti Hejdi. Kirjonta on tehty valkoiselle silkille. Helsingiläinen neiti Aspegren kirjoitti lipun. Lipunnaulaus tapahtui Kaupunginkellarissa 27. marraskuuta 1928 ja lipulle pidetty puhe liittyi aiheeseen, mäntyyn, jota ei revittäisi juuriltaan, aavaan mereen ja kevyeen lokkiin.

Hangon Suomalainen Sekakuoro perustettiin 1916. Lippu hankittiin myös 1928. 12. elokuuta Sekakuoro esiintyi Kasinon viereisellä estradilla ja samana iltana oli Haagapuistossa kesäjuhlat. Kuoron uusi lippu otettiin siellä ensimmäisen kerran käyttöön juhlain menoin. Puheen lipulle piti maisteri Väinö Kokko ja sen jälkeen laulettiin Merikannon Laulajain marssi. Kuoron johtaja Sune Carlson piti esitelmän Frans Schubertista, näyttelijä M. Kiiänlinna esitti lausuntaa ja taiteilija K. Reinikainen soitti selloa. Kuoron nuoret tytöt esittivät kansantansseja.